

DE VERPLEEGSTAGE

EEN NIEUWE ERVARING

K. van der Ploeg,
Verpleegkundige, Co-assistent,
Coördinator Verpleegstage
A.J.J.A. Scherpbier,
Arts-onderwijscoördinator,
Vakgroep Chirurgie
J. Cohen-Schotanus,
Onderwijskundige,
Bureau Onderwijs Ontwikke-
ling Geneeskunde (BOOG)

Correspondentieadres:
Faculteit der Geneeskunde
Bloemsingel 1
9713 BZ Groningen

Op vrijwel alle medische faculteiten wordt het werken in de verpleging gezien als een nuttige kennismaking met de gezondheidszorg. Tegenwoordig zijn verpleegstages vaak een verplicht onderdeel van het curriculum. In dit artikel wordt een overzicht gegeven van de verpleegstages aan de medische faculteiten in Nederland. Daarnaast worden de evaluatieresultaten van de Groningse verpleegstage besproken.

DE VERPLEEGSTAGE IN NEDERLAND

Bij zes van de acht medische faculteiten is een verpleegstage in het curriculum opgenomen (Tabel 1). In Rotterdam en Nijmegen wordt nog geen verpleegstage georganiseerd. In Nijmegen wordt wel voor eerstejaars een practicum elementaire basisverpleegtechnische handelingen georganiseerd. Dit practicum bestaat uit 4 x 2 uur instructie en wordt verzorgd door docenten van de Hogere School voor Verpleegkunde. In Rotterdam bestaan plannen voor een verpleegstage van vier weken tijdens de zomervakantie tussen het eerste en tweede jaar. Bij de andere faculteiten is de verpleegstage een verplicht onderdeel van het propaedeuse- of doctoraalprogramma, in Utrecht met ingang van het studiejaar 1989-1990. Met uitzondering van Groningen worden de stages, hoewel ze als verplicht onderwijs worden beschouwd, georganiseerd

in de maanden juni tot en met augustus, tussen het eerste en tweede studiejaar. In Groningen is de stage gepland in de maanden december, januari en april van het eerste studiejaar; steeds voor ongeveer 70 studenten tegelijk.

De stagedoelen van de verschillende faculteiten vertonen een opvallende gelijkenis, zo blijkt uit een vergelijking van het beschikbare schriftelijke informatiemateriaal, namelijk: kennismaking met patiëntenzorg zoals de verpleegkundige discipline die verricht, en inzicht krijgen in het omgaan met mensen die zich in een zorg-afhankelijke positie bevinden. Toch varieert de duur van de stage van twee tot vijf weken zoals in Tabel 1 is weergegeven. Uit de verkregen informatie blijkt dat het karakter van de stage dan ook verschillend is. Kortere stages (2-3 weken) zijn meer gericht op kennismaking met de gezondheidszorg. De langere stages (5 weken) kennen een duidelijk 'werk-aspect' in de vorm van het aanleren van eenvoudige verpleegkundige handelingen. Studenten functioneren in deze stages meer als verpleeghulp dan in de kortere stages. Een aantal faculteiten meldt dat door de stageverlenende ziekenhuizen op dit punt expliciete eisen zijn gesteld. Hoe langer de stage duurt, hoe hoger het rendement voor het ziekenhuis is hierbij de gedachte.

De beoordeling van de student geschiedt doorgaans op basis van houding en inzet tijdens de stage. In Amsterdam bij de UvA en in Groningen moet de student een stageverslag schrijven. De kwaliteit van dit verslag wordt ook bij de eindbeoordeling betrokken.

Tabel 1. Verpleegstages aan Nederlandse faculteiten; duur aangegeven in weken

		weken
Groningen	RUG	2
Utrecht	RUU	3
Amsterdam	VU	5
Amsterdam	UvA	5
Rotterdam	EUR	-
Nijmegen	KUN	-
Maastricht	RULi	2
Leiden	RULe	3

In Leiden, Utrecht, Maastricht en Groningen wordt een stageplaats door de faculteit aan de student toegewezen. In Amsterdam ligt het initiatief bij de student. Er kan gekozen worden uit een aantal door de faculteit georganiseerde plaatsen of de student organiseert zelf een stage in binnen- of buitenland.

In Groningen ontvangen de deelnemende ziekenhuizen per stageplaats een bedrag conform de normen voor co-assistentenplaatsen in geaffilieerde ziekenhuizen. Bij de andere faculteiten ontvangen de deelnemende ziekenhuizen geen vergoeding.

DE GRONINGSE VERPLEEGSTAGE

Sinds de invoering van een nieuw curriculum in het cursusjaar 1986-1987 is de verpleegstage een verplicht onderdeel van de propaedeuse (verpleegkundigen en paramedici krijgen vrijstelling van de verpleegstage). Daarvoor bestond de stage reeds enige jaren als keuze-project. Om de verpleegstage voor alle eerstejaars studenten te kunnen organiseren zijn er contracten afgesloten met 12 algemene ziekenhuizen in Groningen, Friesland, Drenthe en Overijssel, voor in totaal 130 stageplaatsen. Met het Academisch Ziekenhuis Groningen bestaat een overeenkomst voor 80 stageplaatsen. Om de kwaliteit van de stage te bewaken en op de hoogte te blijven van de indrukken die studenten tijdens de stage opdoen, is in 1987-1988 begonnen met een jaarlijkse studentenevaluatie. De studenten krijgen voor of tijdens de stage een evaluatieformulier toegestuurd. In totaal werden in het studiejaar 1987-1988 197 formulieren verstuurd. De respons bedroeg 75%. De resultaten van de studentenevaluaties worden door de coördinator verpleegstage van de faculteit met de contactpersonen van de verschillende ziekenhuizen besproken. In het onderstaande zullen de resultaten van de evaluatie per onderwerp de revue passeren. Omdat de stages in de verschillende ziekenhuizen worden gevolgd zijn bij een aantal vragen de gegevens uitgesplitst. Er is onderscheid gemaakt tussen "drie soorten ziekenhuizen", te weten:

- Academisch Ziekenhuis Groningen;
- affiliaties, dat wil zeggen ziekenhuizen waar ook co-assistenten uit Groningen zijn;
- niet-geaffilieerde ziekenhuizen.

Dit is gedaan om te zien of de kwaliteit van de stage en de waardering door de student afhankelijk zijn van het soort ziekenhuis.

Ervaring in de gezondheidszorg

Het overgrote deel van de studenten heeft geen ervaring in de gezondheidszorg op het moment dat ze aan de verpleegstage beginnen. Diegenen die wel ervaring hebben, noemen hierbij 'vakantiewerk in een verpleeghuis', '1e jaar HBO-V' of 'zelf als patiënt in een ziekenhuis gelegen'.

Informatie vooraf

De schriftelijke informatie met betrekking tot de verpleegstage bestond in 1987-1988 uit de studiegids en een syllabus. Zowel de syllabus als de tekst in de studiegids scoorden laag in de evaluatie. Daarom is de syllabus 1988-1989 uitgebreid met een artikel over ervaringen van studenten tijdens de verpleegstage en is de tekst van de studiegids herzien.

Introductie in het ziekenhuis

De uitnodiging voor de introductie op de eerste maandag van de stage vindt men duidelijk. Over het algemeen zijn de studenten ook tevreden over de organisatie en de ontvangen informatie tijdens de eerste bijeenkomst, samen met de andere stagiaires van 'hun' ziekenhuis of kliniek.

Werkbegeleiding tijdens de stage

De werkbegeleiding tijdens de stage wordt in het Academisch Ziekenhuis Groningen voor 100% door gediplomeerde verpleegkundigen verzorgd, in de andere ziekenhuizen zowel door gediplomeerde als door leerling-verpleegkundigen. Veel studenten geven aan in hun verslag dat ze de eerste paar dagen 'als een hondje achter de verpleegkundige aanliepen'. Na twee dagen kunnen ze en mogen

Tabel 2. Werkbegeleiding
(gemiddeld aantal uren per dag)

	1e week	2e week
Academisch Ziekenhuis		
Groningen	6.6	5.5
Affiliaties	5.8	4.3
Niet-affiliaties	5.5	3.9

ze meer zelf doen. Uit het gemiddeld aantal uren begeleiding per dag (Tabel 2) is af te leiden dat studenten gedurende de eerste week gemiddeld 3/4 van de dag met een verpleegkundige 'opwerken'. De tweede week werkt men zelfstandiger. De begeleiding is dan minder intensief. Dit is overeenkomstig de verwachting. Hierbij valt op dat in het Academisch Ziekenhuis Groningen significant ($p < 0.05$) meer uren begeleiding per dag is verleend dan in de algemene ziekenhuizen. Het is (nog) niet duidelijk wat de invloed van dit verschil in begeleiding is op de waarde van de stage voor de student.

Activiteiten tijdens de stage

Tijdens de stage besteedt de student gemiddeld ongeveer 60% van de tijd aan de dagelijkse zorg voor de patiënt (Tabel 3). Dit is in overeenstemming met de doelstellingen van de verpleegstage. Toch zijn er frappante verschillen per ziekenhuiscategorie. Ook het aantal meegemaakte opnamen (gemiddeld 3) en verpleegkundige overdrachten (gemiddeld 10) is conform de opzet.

Andere activiteiten, zoals visite meelopen, meekijken op de operatiekamer of het bezoeken van een paramedische discipline vertonen een grote spreiding in opgegeven aantallen. Dit komt waarschijnlijk door de verschillende soorten afdelingen waar de studenten stage lopen. Een van de verklaringen zou kunnen zijn dat de dagtaak van een verpleegkundige in een Academisch Ziekenhuis anders is dan in de algemene ziekenhuizen.

Tabel 3. Tijdsbesteding dagelijkse zorg

Academisch Ziekenhuis Groningen	47%
Affiliaties	62%
Niet affiliaties	66%

Contact met patiënten

Een hoog percentage studenten (90-95%) heeft tijdens de stage voldoende tot ruimschoots de gelegenheid gehad om met patiënten te spreken. Dit betekent dat deze intentie van de verpleegstage goed uit de verf komt. "Veel indruk maakte het feit dat mij onbekende patiënten binnen een minuut nadat wij aan elkaar waren voorgesteld hun hele gevoelsleven en problemen aan mij kwijt wilden, alleen vanwege mijn witte jas. Ik vond het de eerste keren moeilijk om hierop een antwoord te geven. Later ging dit gemakkelijker ook omdat luisteren meestal voldoende bleek te zijn".

Het verslag

De student besteedt gemiddeld ruim 6 uur aan het schrijven van het verslag over de verpleegstage. Tijdens de introductie wordt nadrukkelijk verteld dat het schrijven van een verslag niet het belangrijkste onderdeel van de stage is. Toch is er een spreiding van 2-20 uur in de tijd besteed aan het verslag. Er is geen inzicht in de relatie tussen het aantal zo bestede uren en de kwaliteit van het verslag vanwege het anonieme karakter van de evaluatie en de subjectieve beoordeling van het verslag.

Contact met anderen

Het contact met de andere studenten tijdens de stage verloopt voor 80% van hen naar tevredenheid. Voor een aantal stages zijn de beoogde tussen- en eindevaluatie niet georganiseerd. De betreffende ziekenhuizen hebben beloofd hierin verbetering te zullen brengen.

Indrukwekkende gebeurtenissen

Veel studenten hebben zeer indrukwekkende gebeurtenissen tijdens de stage meegemaakt. Men schrijft hierbij met name over:

- Voor het eerst wassen van een patiënt; "het feit dat je iemand anders helpt bij zijn of haar lichamelijke verzorging. Dus iemand op de po zetten, wassen, bij iemand een thermometer inbrengen. Je maakt dan toch wel een beetje inbreuk op iemands privacy."

- Verantwoordelijkheid en omvattendheid van het beroep van verpleegkundige; "het viel me vooral op dat de verpleegkundige zoveel verantwoordelijkheid draagt. Er wordt altijd net gedaan of ze alleen maar de bevelen van de arts opvolgen en daarnaast wat huishoudelijke karweitjes doen zoals bedden opmaken, wassen, po's halen enzovoorts. Maar ze moeten ook zelf een heleboel wonden verzorgen, hechtingen en redons verwijderen, controle

blijven uitoefenen op de wond en het infuus enzovoorts." "Als ze dat niet doen, kan dat zelfs tot de dood van een patiënt leiden (gelukkig bij mij niet gebeurd)."

- Situaties met gebrekkige communicatie: "ik heb tijdens een visite meegemaakt dat een patiënte vroeg of ze vandaag naar huis mocht, waarop de ene arts mompelde "nee, vandaag niet", de ander zei "OK, dat mag wel", weer een andere zei niets en weg waren de artsen en verpleegkundigen".

- Afhankelijke positie van patiënten, met name CVA-patiënten, en de dankbaarheid die zij tonen; "de verschoning van het bed van een vrouw met afasie, die maar niet ophield dankbaar te zijn."

- Meegemaakte onderzoeken of operaties; "de verschillende onderzoeken die ik gezien heb. Vooral de röntgenfoto's en films met uitleg vind ik erg interessant."

- Emoties en pijn van patiënten als gevolg van de ziekte;

- Reacties van patiënten naar de student toe; "een patiënt die constant op alles en iedereen aan het schelden was. Het ziekenhuis was volgens haar een gevangenis. Je mocht haar niet helpen bij het wassen, want ze zei: "het is hier geen hoerentent". Deze patiënt heeft het meest indruk op mij gemaakt. Het is moeilijk te bepalen hoe je met zo'n patiënt om moet gaan".

- Zien van wonden; "de laatste dag heb ik ook nog een enorme decubitus wond gezien, zonder overdrijving, 7 cm diep. Echt vreselijk om te zien, ik huiver nog als ik eraan denk".

- Overlijden van een patiënt die door de student zelf is verzorgd en de periode die aan het overlijden vooraf gaat; "tijdens de door mij meegelopen nachtdienst werd een vrouw ontzettend benauwd, ze lag in bed te woelen en kon beslist niet slapen. Nadat haar lippen, wangen en handen blauw waren aangelopen, belde de verpleegkundige de behandelende arts om te vragen wat er aan deze situatie gedaan kon worden. Er werd een medicijn toegediend voor verwijding van de longblaasjes en een slaaptablet. De werking van dit laatste medicament was na korte tijd al vrij duidelijk, doordat ze nauwelijks nog op pijnprikkels reageerde. Het hulpeloos toekijken, en het niet in staat zijn de patiënte van haar pijn te verlossen hebben me zeer aangegrepen. De volgende dag is ze overleden"

Algemene indrukken

Alle studenten vinden de stage zinvol tot zeer zinvol. Daarnaast bevestigt 90% dat de doel-

stellingen voor hen zijn bereikt en dat van de stage een positieve invloed op de studiemotivatie uitgaat. Voor veel studenten is de verpleegstage het hoogtepunt van de propaedeutische. In een eerdere publikatie over de verpleegstage in Amsterdam, naar aanleiding van evaluaties in 1983 en 1984, werd ook geconcludeerd dat de verpleegstage het meest gewaardeerde studieonderdeel was.¹

Zoals eerder beschreven zijn er verschillen tussen een stage in het Academisch Ziekenhuis Groningen en in een algemeen ziekenhuis. Op de waardering van de stage hebben deze verschillen echter geen invloed.

TENSLOTTE

Het gegeven dat veel studenten de verpleegstage als het hoogtepunt van de propaedeutische ervaren is veelbetekenend. De verpleegstage heeft in Groningen haar plaats in het curriculum dan ook ruimschoots verdiend. Met de ervaringen die de eerstejaars studenten in de verpleegstage opdoen, wordt in het huidige curriculum weinig gedaan. Als er ruimte voor een curriculumherziening komt, zijn er plannen voor een "zuil" communicatieve vaardigheden, die aansluit bij de ervaringen van studenten in de verpleegstage. Niet alleen de studenten zijn enthousiast over de verpleegstage, maar ook de stagebegeleiders. Het is onwaarschijnlijk dat dergelijke goede ervaringen aan beide kanten voorbehouden zijn aan stages op het terrein van de verpleging. Het is ons inziens dan ook wenselijk om mogelijkheden voor andere stages vroeg in het curriculum na te gaan. Het volgen van meerdere stages tijdens het curriculum - en niet in de vakantieperiode, zoals elders soms gebruikelijk voor de verpleegstage - is uiteraard alleen mogelijk, als er onderwijstijd wordt vrijgemaakt. Het vrijmaken van tijd is makkelijker gezegd dan gedaan en betekent in de praktijk een curriculumherziening. Ook al omdat het curriculum op de stages afgestemd zal moeten zijn; zodat studenten hun eigen ervaringen tijdens de stages kwijt zouden kunnen in andere curriculumonderdelen en daarbij ervaringen zouden kunnen uitwisselen met collegae.

LITERATUUR

1. Heijlman J. De verpleeghulpstage. Het meest gewaardeerde studieonderdeel. Medisch Contact 1985; 41: 1268-70.